

Литовченко Світлана Віталіївна

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу освіти дітей
з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

**НОВІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ОСОБЛИВИХ ОСВІТНІХ ПОТРЕБ
(ПОРАДИ ЩОДО ЗАПОВНЕННЯ ВИСНОВКУ ІРЦ
ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ)**

Актуальність. Сьогодні кожен на своєму робочому місці наближає перемогу та мир. Освіта має виняткове значення. Діти, які потребують особливої підтримки, мають отримувати необхідні освітні послуги, що є вкрай важливим для їхнього розвитку, забезпечення рівного доступу до освіти.

В умовах війни фахівці Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) проводять комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дітей, метою якої є «визначення освітніх труднощів / особливих освітніх потреб дитини, розроблення рекомендацій щодо модифікації чи адаптації освітньої програми, організації освітнього середовища, особливостей надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг» (Положення про інклюзивно-ресурсний центр, 2017).

Поряд із наданням корекційно-розвивальних послуг, консультуванням педагогів та батьків, здійсненням просвітницької діяльності, це один із ключових та важливих напрямів роботи. Адже ІРЦ є першою ланкою у визначенні індивідуальної траєкторії здобуття освіти дитиною з особливими освітніми потребами, стратегій необхідного супроводу та підтримки.

29 квітня 2022 року було ухвалено зміни до Положення про інклюзивно-ресурсні центри щодо розширення кола завдань на період дії воєнного стану (Постанова КМ №493 від 29.04.2022), що підтверджує значущість роботи наших фахівців.

У 2021 році в українській освіті впроваджено нові підходи до визначення особливих освітніх потреб дитини та забезпечення необхідного обсягу (рівня) підтримки в освітньому процесі – відмова від медичної моделі розуміння ООП, натомість врахування не медичного діагнозу, а, насамперед індивідуальних особливостей дитини, її освітніх труднощів, які можуть створювати бар'єри для навчання і соціальної адаптації.

Особливі освітні потреби зумовлюють, насамперед, необхідність адаптації освітнього середовища (створення індивідуальної програми розвитку, адаптацію змісту навчання, методів, матеріалів, результатів діяльності тощо, модифікацію навчальних програм, залучення підтримки фахівців (міждисциплінарної команди) та допоміжних засобів навчання).

Індивідуально спрямований підхід до визначення обсягів (напрямів, інтенсивності) додаткової/особливої допомоги унормовано завдяки впровадженню п'яти рівнів підтримки. Відповідні зміни внесено до роботи ІРЦ (Постанова КМ №765 від 21.07.2021).

На реалізацію сучасних підходів до оцінки особливих освітніх потреб Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченко НАПН України спільно з МОН України розроблено «Методичні рекомендації для ІРЦ щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у дітей з ООП та критеріїв щодо рівнів підтримки в освітньому процесі» (2021).

Матеріали пройшли обговорення за участі фахівців ІРЦ та педагогів, які мають досвід інклюзивного навчання. Було проведено ключові вебінари. На жаль, війна завадила продовженню роботи із фахового обговорення, удосконалення матеріалів, презентації авторських рекомендацій. Така робота обов'язково буде продовжена.

Відповідно до нових підходів Постановою КМ № 765 від 21.07.2021 та Постановою КМ № 493 від 29.04.2022 внесено зміни до форми висновку ІРЦ (Висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини). Зокрема:

– у пункті 7 зазначають «категорію (типи) особливих освітніх потреб (труднощів)» у разі встановлення необхідності у додатковій підтримці (наявності особливих освітніх потреб). На даний час обираємо одну позицію, такий тип освітніх труднощів, який є «первинним» або такий тип труднощів, який має найвищий ступінь прояву (дитина може мати різні освітні труднощі, докладно у Вступі до Методичних рекомендацій).

Наприклад, освітні труднощі більшості дітей з порушеннями слуху класифікують як «функціональні (сенсорні)»; зниження слуху може зумовлювати й навчальні, соціоадаптаційні та інші труднощі, які в такому випадку мають вторинний характер, водночас також вимагають застосування відповідних педагогічних стратегій у вірній послідовності; у дітей зі зниженим слухом можуть бути соціокультурні труднощі, зокрема щодо отримання інформації засобами жестової мови;

– у пункті 9 зазначається «рекомендований рівень підтримки в закладі освіти»;

– змінено пункт 5, в якому фіксуються основні результати комплексної оцінки за напрямками (оцінка фізичного стану, оцінка мовленнєвого стану, оцінка когнітивної сфери, оцінка емоційно-вольової сфери, оцінка освітньої діяльності). Розділ щодо освітньої діяльності у попередньому варіанті мав назву «Оцінка освітньої діяльності» та містив таблицю з колонками: «компетенція», «потреби», «рекомендації». В оновленому варіанті висновку розділ визначено як «Потреби в адаптації, модифікації програм навчальних предметів, допоміжних засобів для навчання та в розумному пристосуванні (у разі потреби)», тепер необхідно визначити, які саме адаптації/модифікації необхідні («назва») та описати особливості їх застосування в освітній діяльності («потреба»).

Мета публікації: із врахуванням власного досвіду представити поради щодо узагальнення результатів оцінки та оформлення пункту «Потреби в адаптації, модифікації програм навчальних предметів ...».

Виклад основного матеріалу. Сутність заповнення не змінилася – узагальнення результатів оцінки за сферами розвитку; акцент безпосередньо на освітній процес, роботу вчителя/вихователя та ті зміни, які варто застосовувати в організації навчання із врахуванням індивідуальних потреб дитини; включення специфічних моментів (наприклад, сурдопедагогічних, тифлопедагогічних тощо).

«Узагальнюємо те, про що йдеться вище (результати оцінки за сферами розвитку) та формулюємо рекомендації для педагога «що та як адаптувати». «Переносимо результати комплексної оцінки на освітню діяльність». Якщо є необхідність вказуємо навчальний предмет. Умовно можна назвати цей пункт «На допомогу вчителю/вихователю», зокрема у складанні та реалізації індивідуальної програми розвитку (ІПР).

Форма висновку стала більш наближена до форми ІПР (в усталеній формі ІПР є пункт «Назва адаптації/модифікації», де пропонується обрати необхідні варіанти («пристосування середовища», «психолого-педагогічна адаптація», «адаптація навчального матеріалу», «модифікація» тощо) або запропонувати інше (ІПР у закладах дошкільної освіти, ІПР у закладах загальної середньої освіти, ІПР здобувача позашкільної освіти).

Наприклад, якщо психолог зазначає, що у дитини «уповільнений темп мислення», варто запропонувати «уповільнений темп подачі навчального матеріалу, збільшення часу на виконання завдань»; «увага нестійка, концентрація на завданні слабка, нетривала, швидко розсіюється» – «використовувати методи для привертання та утримання уваги: короткі інструкції, зміна видів діяльності тощо»; «логічні форми мислення потребують розвитку» – «допомога при виконанні логічних завдань, покрокові інструкції»; «розуміння інструктивного мовлення ускладнене. Краще орієнтується у невербальних завданнях» – «надавати перевагу невербальним завданням».

Для себе так розуміємо мету цього розділу – інтерпретувати результати комплексної оцінки та визначити необхідні адаптації (зміни, прилаштування), думаючи яким чином буде їх реалізовувати вчитель та вихователь. Розуміємо, що педагог вивчає і читає всі розділи висновку (всі розділи мають бути заповнені без використання спеціальної термінології, зрозумілою мовою), але у цьому розділі інформація на допомогу саме педагогам.

Адаптації та модифікації визначаємо індивідуально для кожної дитини. У якості ресурсу можна використовувати адаптації, рекомендовані для дітей, що мають освітні труднощі певного типу, але акцент безумовно на індивідуальні потреби кожної дитини. Модифікації навчальної програми стосуються спрощення змісту, суттєвого скорочення навчального матеріалу тощо та застосовують переважно при визначенні труднощів важкого та найтяжчого ступеня прояву.

Висновки. В українській освіті введено поняття «освітні труднощі» та розроблено підходи до визначення категорій (типів) освітніх труднощів у дітей з особливими освітніми потребами, які можуть мати різний ступінь прояву (від легкого до найтяжчого) та зумовлюють необхідність відповідного рівня підтримки. Такі зміни передбачають удосконалення висновку ІРЦ, технологій узагальнення та оформлення результатів комплексної оцінки розвитку дитини, що підвищить практичне значення цього документу.

У жодному разі не претендуємо на абсолютну вірність чи зразковість, ділимося думками та досвідом. Нові підходи, форми проходять апробацію. На часі – обміном досвідом, вироблення найбільш доцільних рекомендацій.